

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Bessâm eş-Şenterîni, *ez-Zahîre fî mehâsini ehlî'l-Cezîre* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1399/1979, VI, 705-756; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmilê*, Madrid 1887, II, 609; İbn Sâid el-Mağribî, *el-Mugrib*, II, 406-407; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, III, 229; M. Abdullah İnân, *Düvelü't-tavâ'if*, Kahire 1380/1960, s. 204-208, 455-459; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, IV, 683-689; Abdüsselâm Muhammed Hârûn, *Nevâdirü'l-mahtûât*, Kahire 1953, III, 256-291; David Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party-Kings*, Princeton 1985, s. 170-172; H. Monés, "İbn Gharsiyê", *El²* (İng.), III, 773; Mustafa Kılıçlı, *Arap Edebiyatında Şu'ûbiyye*, Erzurum 1986, s. 315-330; "İbn Ğar-siyye", *DMBİ*, IV, 360-361.

MUSTAFA ÖZ

İBN GAYLÂN

(ابن غيلان)

Ebû Tâlib Muhammed
b. Muhammed b. İbrâhîm b. Gaylân
el-Bezzâz el-Hemdânî
(ö. 440/1049)

el-Ğaylâniyyât olarak tanınan
hadis cüzlerinin râvisi.

Bizzat kendisi, dedesi İbrâhîm b. Gaylân'ın kayıtlarına göre Muharrem 347'de (Mart-Nisan 958) doğduğunu belirtmiştir. Ağabeyi Ebû'l-Kâsım Gaylân, Hatîb el-Bağdâdî'nin hocalarından güvenilir bir muhaddisti. İbn Gaylân, başta Ebû Bekir eş-Şâfiî olmak üzere Nişâburlu muhaddis İbrâhîm b. Muhammed el-Müzekkî, Basralı hadis râvisi Ebû'l-Hasan Ali b. Kâsım en-Neccâd gibi âlimlerden hadis rivayet etti. Kendisinden de Hatîb el-Bağdâdî, Ebû'l-Fazl İbn Hayrûn, kıraat âlimi İbn Sivâr el-Bağdâdî, Ebû Ali Ahmed b. Muhammed el-Beredânî, Ca'fer b. Ahmed es-Serrâc hadis öğrendi. Hatîb el-Bağdâdî'nin belirttiğine göre sadûk bir râvi olan İbn Gaylân 6 Şevval 440 (14 Mart 1049) tarihinde Bağdat'ta vefat etti ve Derbüabde'deki evine defnedildi.

Zehebî, İbn Gaylân'ın hocası Ebû Bekir eş-Şâfiî'den 352-354 (963-965) yılları arasında rivayet ettiği 10.000 hadisin on bir cüz tuttuğunu yazmıştır. Ebû Bekir eş-Şâfiî'nin rivayetleri *el-Fevâ'id* adıyla bilinmekle beraber İbn Gaylân onun en genç öğrencisi olduğu ve uzun bir hayat sürmesi sebebiyle bu hadisleri Ebû Bekir eş-Şâfiî'den en son kendisi rivayet ettiği için eser *el-Ğaylâniyyât* diye tanınmıştır. *Fevâ'idü'l-Bezzâz* (Ziriklî, VII, 21) ve *el-Fevâ'idü'l-muntehabetü'l-avâlî 'ani's-şü-yûhi'l-meşhûre bi'l-Ğaylâniyyât* diye anılan eseri Dârekutnî (ö. 385/995) tahrîc etmiş (bu çalışmanın beş cüzü Dârü'l-kü-

tübî'l-Mısıriyye'de bulunmaktadır, bk. Fuâd Seyyid, II, 197), ayrıca eserde bulunan ve Ebû Bekir eş-Şâfiî'den itibaren dört râvi ile Hz. Peygamber'e ulaşılan (rubâî) rivayetleri de *el-Ehâdisü'r-rubâ'iyyât* adıyla bir araya getirmiştir (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 85/2). Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî (ö. 1205/1791), eserin Dârekutnî tarafından yapılan tahrîcinin on bir cüzden meydana gelen bir cilt içinde özel kütüphanesinde bulunduğunu ve kendisinin onu âlî senedlerle rivayet ettiğini söylemektedir (*Tâcû'l-'arûs*, VIII, 54). *el-Ğaylâniyyât*'ın muhtelif kısımları British Museum'da (Suppl., 135, Or. 3059, 136), Tübingen Üniversitesi Kütüphanesi'nde (nr. 96), Mekke'de Mektebetü'l-Harem'de (Hadis, nr. 579) ve Kahire'de (Sezgin, I, 191) bulunmaktadır. Heysemî'nin eser üzerinde *Tertîbü ehâdisi'l-Ğaylâniyyât* adıyla bir çalışma yaptığı kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcû'l-'arûs, VIII, 54; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, III, 234-235; XII, 333-334; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX, 204-205; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VIII, 139-140; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 552; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 598-600; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 421-440*, s. 492-494; a.mlf., *el-İber*, II, 277; a.mlf., *Düvelü'l-İslâm*, Beyrut 1405/1985, s. 227; İbnü'l-Verdî, *Tetimmatü'l-Muhtasar fî ahbâri'l-beşer* (nşr. Ahmed Rif'at el-Bedrâvî), Beyrut 1389/1970, I, 530; Safedî, *el-Vâfi*, I, 119; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XII, 58-59; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 265; İbnü'l-Gazzî, *Divânü'l-İslâm* (nşr. Seyyid Kisrevî Hasan), Beyrut 1411/1990, III, 399; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 21-22; Fuâd Seyyid, *Fihristü'l-mahtûât*, Kahire 1382/1962, II, 197; Sezgin, *GAS*, I, 191, 232.

M. YAŞAR KANDEMİR

İBN GÂZÎ

(ابن غازي)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed
b. Gâzî el-Osmânî el-Miknâsî
(ö. 919/1513)

Kıraat, hadis ve fıkıh âlimi.

841'de (1437) Fas'ın doğusundaki Miknâs'ta (Miknâsetüzzeytûn) doğdu. Benî Osman diye tanınan bir sülâleden olup büyük cedlerinden Gâzî'ye nisbetle İbn Gâzî lakabıyla meşhur oldu. İlk öğrenimini Miknâs'ta yaptı. Ebû Zeyd Abdurrahman el-Kâvânî, Ebû'l-Hasan Ali b. Menûn eş-Şerîf el-Miknâsî ve Ebû Abdullah Muhammed b. Kâsım el-Kürî'den Arap dili, dinî ilimler, siyer, tarih, edebiyat ve matematik okudu (*Fihristü İbn Gâzî*, s. 70, 83, 85).

858 (1454) yılında tahsilini ilerletmek için Fas şehrine giden İbn Gâzî, orada uzun yıllar Karaviyyîn Camii ve Misbâhiyye medreselerinde tahsil gördü. Devrin meşhur kıraat âlimi ve muhaddisi, "Sagîr" lakabıyla tanınan Ebû Abdullah Muhammed b. Hüseyin el-Evrebî en-Nicî'nin derslerine devam etti. İlmî ve ahlâkî üstünlükleri dolayısıyla çok sevdiği ve *Fihris*'inde kendisinden övgüyle bahsettiği bu hocasından özel dersler alarak kıraat, Arap dili ve edebiyatı, tefsir, hadis, fıkıh, siyer, ahlâk ve tasavvufa dair birçok kitabı okudu; icâzetler aldı. Ebû Amr ed-Dânî, Şâtibî, İbn Berrî, Ebû Ca'fer İbnü'l-Bâziş, Muhammed b. Muhammed el-Harrâz ve Ebû'l-Abbas el-Mehdevî'nin kıraat-i seb'aya dair kitaplarındaki muhtevaya uygun olarak Kur'ân-ı Kerîm'i üç defa hatmetti. Fas'ta ayrıca Misbâhiyye Medresesi müderrisi Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ömer el-Müzceldî, Karaviyyîn Camii Medresesi müderrisi Ebû Zeyd Abdurrahman b. Ebû Ahmed el-Karmûnî, Ebû'l-Ferec Muhammed b. Muhammed et-Tancî ve Serrâc en-Nefzî gibi hocalardan istifade eden İbn Gâzî, *Fihris*'inde isimlerini zikrettiği on sekiz hocası dışında birçok âlimden fıkıh, edebiyat, matematik, ferâiz, aruz, mantık, tasavvuf ve tıp ilimleri okuduğunu belirtir (a.g.e., s. 169-170).

İbn Gâzî daha sonra Miknâs'a dönerek Miknâs Camii'nin hatipliğini üstlendi ve burada ders vermeye başladı. Kendisinden kıraat, edebiyat, fıkıh, tefsir, hadis, siyer, megâzî ve matematik alanlarında çok sayıda öğrenci ve ayrıca halk faydalandı. İlmî şahsiyeti, güzel konuşması ve nasihatleriyle insanlar üzerinde etkili oldu. Miknâs'taki ilim adamlarıyla yakından ilgilenen ve onların dostluğunu kazanan İbn Gâzî, perşembe günleri ders yazmayıp öğrencilerinden bazılarını geçen bir hafta içinde şehirde olup bitenleri tesbit etmekle görevlendirilerek toplanan bilgileri değerlendirmeyi âdet haline getirmişti (Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye*, II, 124). Bu uygulamasıyla aynı zamanda bir cemiyet adamı olduğunu ortaya koymuştur. İbn Gâzî, 880 (1475) yılında Miknâs'a uğrayan Kudüslü âlim Ebû Muhammed Abdülkâdir b. Abdülvehhâb el-Bekrî ile karşılıklı ilim alışverişinde bulunarak ondan Irak, Hicaz, Şam ve Mısırlı âlimlerin bazı eserlerine dair umumi icâzetnâme aldı; kendisi de Ebû Muhammed'e *Münyetü'l-hüssâb* adlı eserinden bir nüsha ve buna dair icâzetnâme verdi (*Fihristü İbn Gâzî*, s. 123).